

ชื่อผลงานวิจัย (ไทย)

รายงานการวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก ระยะที่ 2 : จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชื่อผลงานวิจัย (อังกฤษ)

-

ชื่อนักวิจัย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ปีที่ผลงานวิจัยเสร็จ

2556

ประเภทของงานวิจัย

ครูและบุคลากรทางการศึกษา

บทคัดย่อ

ครูเป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีหน้าที่พัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยตรง แต่จากผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนของหลายหน่วยงานที่ผ่านมาพบว่า คุณภาพผู้เรียนยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ คุณภาพผู้เรียนที่ตกต่ำเป็นภาพสะท้อนถึงคุณภาพครูที่ยังต้องมีการพัฒนาอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีปัญหาหลายด้าน การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก จะเป็นหนทางหนึ่งในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สูงขึ้น และมีความจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมและมีลักษณะเฉพาะเนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กหลายโรงเรียนมีครูไม่ครบชั้นเรียน ครูคนเดียวต้องสอนหลายระดับและหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็กจึงมีความจำเป็นต้องหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมและแตกต่างไปจากโรงเรียนขนาดอื่นๆ จึงได้สร้างรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งใช้แนวคิดของกระบวนการแบบมีส่วนร่วมและเน้นการปฏิบัติผู้เรียนเป็นสำคัญให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยรูปแบบการมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ในฐานะที่ตกเป็นเจ้าของท้องถิ่นและชุมชน โรงเรียนต้องพึ่งพาตนเอง มีพื้นที่โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยสร้างแรงบันดาลใจที่ตรงตามความสนใจในการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง

จากการวิจัยนี้ในส่วนของครูนั้นคือผู้ที่ได้รับการพัฒนามากที่สุดคือ ได้รับความช่วยเหลือเรื่องกำลังแรงงานทำให้มีโอกาสได้คิดและปฏิบัติงานที่สร้างสรรค์มากขึ้นลดภาระในช่วงเวลาที่นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมให้ครูได้มีโอกาสหยุดคิดไตร่ตรองคิดหาหนทางในการจัดการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์มากขึ้น อีกทั้งยังได้แลกเปลี่ยนระหว่างประสบการณ์ของครูกับนวัตกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่จากมหาวิทยาลัย

ในส่วนผู้บริหารสถานศึกษานั้นได้เป็นผู้ริเริ่มตั้งแต่ต้นและมีบทบาทสำคัญตัดสินใจบริหารจัดการให้สามารถดำเนินโครงการไปได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้บริหารทั้ง 5 แห่ง ต่างมีรูปแบบในการควบคุมดูแลกำกับที่ต่างกันไป บางแห่งดูแลใกล้ชิด บาง

แห่งร่วมปฏิบัติงาน บางแห่งมอบหมายให้บุคลากรร่วมดำเนินการ ซึ่งหากดูแลใกล้ชิดก็จะสามารถสร้างความเข้าใจและมีสัมพันธภาพอันดีและข้อมูลไม่ผิดพลาด แต่หากมอบหมายให้บุคลากรอื่นร่วมดำเนินการอาจมีความสับสนบ้าง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นคือประสบการณ์ที่ทุกฝ่ายต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจกับปัญหาเพื่อเป็นทางเลือกและเป็นประสบการณ์ในอนาคตสำหรับนักศึกษาและผู้บริหารเอง

📄 คำสำคัญ

การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน, การมีส่วนร่วม, โรงเรียนขนาดเล็ก

📄 ความเป็นมา/หลักการและเหตุผล

จากผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาพบว่า คุณภาพนักเรียนมีปัญหา คือมีโรงเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในรอบที่ 2 กว่า 500 โรงเรียน ซึ่งควรได้รับความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน และจำเป็นต้องหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ แนวทางการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่น่าสนใจแนวทางหนึ่งคือการพัฒนาในพื้นที่ปฏิบัติงาน เป็นการตอบโจทย์ที่เป็นปัญหาครูทั้งห้องเรียนและผู้บริหารสถานศึกษาทั้งโรงเรียน โดยเน้นไม่ให้ครูและผู้บริหารสถานศึกษาออกจากโรงเรียนไปเข้ารับการอบรมนอกสถานศึกษาซึ่งมีบริบทแตกต่างจากสภาพจริงของห้องเรียนและโรงเรียน การดำเนินงานจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการพัฒนา วิธีการพัฒนาจะเป็นไปตามธรรมชาติ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของครูและผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนเป็นเจ้าของโครงการ ดำเนินการพัฒนาโดยกลุ่มครู กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน

จากแนวคิดผนวกกับการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จึงได้สร้างรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งใช้แนวคิดของกระบวนการแบบมีส่วนร่วมและเน้นการปฏิรูปผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมคือ ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา โรงเรียนต้องพึ่งพาตนเอง ทั้งนี้ฐานคิดในการพัฒนาของทุกฝ่ายยังคงต้องใช้ฐานคิดที่เป็นตัวของตัวเอง จะทำให้การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

📄 วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ทดลองดำเนินการ

1. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก
2. เพื่อศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก
3. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก

📄 ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยและพัฒนาในระยะที่ 2 มีระยะเวลาในการดำเนินการ 1 ปี
2. บริบทของพื้นที่ดำเนินการคือ โรงเรียนขนาดเล็ก 5 แห่ง ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. การวิจัยนี้ครอบคลุมประเด็น การศึกษาเอกสารงานวิจัยและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อความเข้าใจในเรื่อง การพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน การวิเคราะห์บริบทและความจำเป็นในการพัฒนาครูในโรงเรียนขนาดเล็กแต่ละพื้นที่ การยกย่องรูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาครูฯ การปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาครูฯ การจัดทำแผนและกำหนดรายละเอียดเพื่อนำแผนการพัฒนาครูฯ ไปทดลองใช้ การนำรูปแบบการพัฒนาครูฯ ไปทดลองใช้ในพื้นที่ การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครูฯ สรุปผลและถอดบทเรียน เพื่อขยายผลสู่เครือข่าย การนำเสนอรูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมเพื่อนำไปปรับใช้ขยายผลในแต่ละพื้นที่ทั่วประเทศ

📁 ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา/ที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้คือ

1. ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง
2. โรงเรียนขนาดเล็ก
3. แนวคิดพื้นฐานการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
4. การพัฒนาครูแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน
5. การมีส่วนร่วม
6. ข้อมูลบริบทพื้นที่ดำเนินการวิจัย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

📁 วิธีการวิจัย

1. การเลือกพื้นที่ในการวิจัย พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาจากผลการประชุมเรื่องการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ที่อยู่ในเขตบริการของศูนย์ศึกษาภายนอกมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา การประชุมได้เชิญชวนผู้บริหารโรงเรียนเข้าร่วมโครงการจำนวน 5 โรงเรียน

2. วิธีการดำเนินการสร้างและพัฒนารูปแบบ
  - 2.1 การวิเคราะห์บริบท
  - 2.2 การยกร่างรูปแบบที่สอดคล้องกับทฤษฎีและบริบท
3. การตรวจสอบรูปแบบ
4. การวิเคราะห์ผลรูปแบบ
5. กรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบฯ ที่สอดคล้องกับบริบท
6. กระบวนการนำรูปแบบการทดลองไปใช้ ประกอบไปด้วยการเตรียมการ การวางแผนใช้รูปแบบ การดำเนินการทดลองใช้รูปแบบ การติดตามประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่นำมาใช้
7. เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการทดลองใช้รูปแบบ

📁 ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์/สังเคราะห์บริบท และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง
  - 1.1 ภาพรวมของพื้นที่วิจัย อยู่ในความรับผิดชอบของนักวิจัย 6 คน ได้ร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของสถานศึกษาจำนวน 5 แห่ง
  - 1.2 ภาพลักษณะของชุมชน อยู่ในพื้นที่ 2 อำเภอ คือตำบลดอนหญ้านาง อำเภอภาชี และตำบลสามัคคี อำเภอกุทัย
  - 1.3 ภาพต่อของโรงเรียนในกลุ่มวิจัย โรงเรียนทั้ง 5 แห่งที่คณะผู้วิจัยได้เข้าศึกษาบริบทต่างๆ เพื่อทำการวิจัยนี้คัดเลือกจากความต้องการของโรงเรียนเองที่ต้องการพัฒนาและต้องการความช่วยเหลือ
  - 1.4 ภาพความเหมือนของปัญหา โรงเรียนทั้ง 5 แห่งมีความเหมือนกันตรงที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก สภาพทางสังคมที่แวดล้อมโรงเรียนคึกคักความเจริญก้าวหน้าเข้าสู่ท้องถิ่น
  - 1.5 ภาพความต่างของโรงเรียน ความต่างของพลังต่างๆที่อยู่ในโรงเรียน ซึ่งมีครูและผู้บริหารเป็นตัวขับเคลื่อนและมีชุมชนเกื้อหนุนผลักดัน

1.6 ภาพการพัฒนาในอนาคต โรงเรียนต้องพึ่งพาตนเอง มีพื้นที่โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยสร้างแรงบันดาลใจที่ตรงตามความสนใจในการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง

2. ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาคู

2.1 รูปแบบการดำเนินการและการมีส่วนร่วม ตัวหลักในการขับเคลื่อนคือ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

2.2 หลักการ (Concept) ฐานคิดการมีส่วนร่วม

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาคู/ผู้บริหาร การขับเคลื่อนที่เกิดจากความร่วมมือ ส่งผลต่อการตื่นตัว ตื่นรู้ของทุกฝ่าย

4. สรุปการนำรูปแบบการพัฒนาคู/ผู้บริหารสถานศึกษาไปทดลองใช้กับโรงเรียนขนาดเล็ก จากการวิเคราะห์บริบททั่วไปของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ได้พบปัญหาด้านการเรียนการสอนเกี่ยวกับด้านผู้เรียน ด้านครู บุคลากรทางการศึกษา และการส่งเสริมจากผู้ที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยนี้จึงยึดแนวทางที่เป็นข้อเสนอแนะนโยบายของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

อภิปรายผล

การดำเนินงานในโครงการนี้ได้ทำการศึกษาวิจัยและพัฒนาารูปแบบการพัฒนาคูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อยกระดับคุณภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ การดำเนินงานใช้กระบวนการมีส่วนร่วมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการทั้งผู้วิจัย ผู้บริหารและครูองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน คณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาได้เริ่มต้นกระบวนการใช้รูปแบบการบริหารจัดการในรูปแบบของการใช้นักวิจัยเป็นกลุ่มผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มวางแผน จากนั้นเริ่มลงสู่พื้นที่สืบเสาะศึกษาบริบทพื้นที่ร่วมกับสถานศึกษา

การเตรียมการของมหาวิทยาลัยเป็นไปตามกำหนดการทั้งด้านเวลา พื้นที่ และบรรลุปเป้าหมายเชิงพฤติกรรม นักศึกษาสามารถลงสู่พื้นที่และศึกษาเรียนรู้ได้ครบถ้วนตามเวลา สามารถดำเนินการสอนตามแผนได้ค่อนข้างดีแต่ไม่ครบถ้วนตามแผนเหตุเพราะโรงเรียนมีกิจกรรมที่ทำให้ต้องงดการเรียนการสอน

การดำเนินงานร่วมกับโรงเรียนนั้นมีทั้งข้อดีและข้อที่เป็นปัญหา คือโรงเรียนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเอาใจใส่ต่อโครงการ กล่าวคือควบคุมใกล้ชิดมีแผนการปฏิบัติการที่ชัดเจน ช่วยเหลือควบคุมนักเรียน ให้คำแนะนำนักศึกษาในด้านการสอนเป็นอย่างดี แต่อาจมีบกพร่องบ้างในบางโรงเรียนที่ปล่อยให้เด็กอยู่กับนักเรียนตามลำพังทำให้อาจมีปัญหาคับข้องใจกับนักเรียนบ้าง แต่อาจารย์จากมหาวิทยาลัยผู้ควบคุมเข้าร่วมแก้ปัญหาจึงทำให้สามารถฝ่าฟันปัญหาไปได้ ซึ่งหากจะกล่าวโดยสรุปคือนักศึกษาได้มีโอกาสเห็นรูปแบบของปัญหาการศึกษาไทย

ในด้านรูปแบบการเรียนการสอน นักศึกษาเป็นฝ่ายวิเคราะห์เนื้อหา ผลิตภัณฑ์การสอน ดำเนินการทำแผนการสอนและปฏิบัติการสอน นักศึกษาทั้งหลายได้พบกับนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่มีรูปแบบอันเป็นปัญหาของเด็กอย่างถ่องแท้คือ เด็กไม่มีสมาธิในการเรียน ไม่มีวินัย ไม่รู้หน้าที่ ไม่เข้าใจเนื้อหา นักศึกษาได้มีโอกาสได้ทำความเข้าใจกับปัญหา ได้ฝึกฝนทักษะการแก้ปัญหา การปกครองชั้นเรียน การจัดการชั้นเรียน ซึ่งเป็นแนวโน้มสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่จักต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยการบูรณาการที่หลากหลาย

ในส่วนของคุณนั้นคือผู้ที่ได้รับการพัฒนามากที่สุดคือ ได้รับความช่วยเหลือเรื่องกำลังแรงงานทำให้มีโอกาสได้คิดและปฏิบัติงานที่สร้างสรรค์มากขึ้น ลดภาระในช่วงเวลาที่นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมให้ครูได้มีโอกาสหยุดคิดไตร่ตรองคิดหาหนทางในการจัดการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์มากขึ้น อีกทั้งยังได้แลกเปลี่ยนระหว่างประสบการณ์ของครูกับนวัตกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่จากมหาวิทยาลัย

☞ ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. ระดับนโยบาย กระทรวงศึกษาธิการควรวิเคราะห์เชิงระบบโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กและออกแบบบริหารที่มีรูปแบบที่ต่างไปจากโรงเรียนมีขนาดกลางและขนาดใหญ่ โดยไม่ติดยึดกับโครงสร้างการบริหารระบบโรงเรียนจนเกินไป เพราะโรงเรียนขนาดเล็กไม่สามารถกำหนดรูปแบบเชิงโครงสร้างที่ชัดเจนได้แต่สามารถดำเนินการได้
2. ระดับปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูโรงเรียนขนาดเล็กควรได้รับการยกเว้นด้านเงื่อนไขที่ต้องอิงโรงเรียนขนาดใหญ่ เช่น การกำหนดจำนวนนักเรียนต่อจำนวนครู การพิจารณาความดีความชอบ การอุดหนุนด้านงบประมาณ เป็นต้น
3. การเผยแพร่ขยายผล ควรทำโครงการนี้ให้เป็นโรงเรียนต้นแบบของการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กและเป็นแหล่งเรียนรู้ทั่วประเทศ สนับสนุนให้โครงการนี้ได้เผยแพร่ในระดับสากล

☞ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การดำเนินงานทั้งสิ้นที่ผ่านมา นั้น คณะวิจัยได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่แก่วงการศึกษาคือ พลิกฟื้นสภาพการอยู่ร่วมกันแต่เดิมแล้วท่างายไปนานเท่านั้นที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคทันสมัย บัดนี้โครงการนี้ได้กระชกพื้นที่แห่งความสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่ ระหว่างคนในชุมชนจึงได้มีแผนการเข้าสู่พื้นที่เดิมและหมายจะให้ขยายผลพัฒนาขีดความสามารถให้เต็มรูปแบบ สร้างเป็นโรงเรียนต้นแบบของการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นจำนวนสองแห่ง